

YENİ URARTU YAZITLARI VE YAZIT PARÇALARI

Ali M. DİNÇOL

Urartuların siyasal etki alanı içinde kalmış olan bölgelerde uzun yıllardan beri geziler ve araştırmalar yapılmış olmasına karşın, halâ yeni yazıtlar bulunması ve bunların sağladığı bilgiler ışığında gerek tarih, gerek dil hakkında daha fazla şeyler öğrenmemiz, sevindirici olmakla beraber, Urartu araştırmalarının çok yoğun yapılamadığının da bir göstergesi sayılmalıdır. Bu araştırmalar, bugüne kadar bireysel çabalarla ve maddî olanakların daima kısıtlı olduğu programlar çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve bulunabilen yazıtların sayısı da bununla orantılı kalmıştır. Onbeş yıldan beri yürüttüğümüz Urartu Yazıtları Envanter Projesi çalışmalarında saptadığımız yazıtları ya da yazılı eserleri birbiri ardından yayınlamaya, bilim dünyasına tanıtmıştık. Bu proje içinde özel bir yer tutan, Çavuştepe kazılarında ortaya çıkarılan yazıtlardan yayın hakkı tarafımıza verilmiş olanlar da son günlerde yayınlanmıştır¹. En son Kars ilinin Hanak ilçesi Ortakent kasabası sınırları içinde bulduğumuz bir kaya yazıtını, X. Türk Tarih Kongresi'ne bir bildiri olarak sunmuştuk. Bu kez, yeni bulunmuş yazıtları ve yazıt parçalarını bilgilerinize sunmak istiyoruz.

Pirabat Yazıtları :

Ağrı ilinin Eleşkirt ilçesine bağlı Pirabat köyünde, meslekdaşımız Nezih Başgelen tarafından, ikincil malzeme olarak ev ve bahçe duvarlarında kullanılmış bir tüm yazıt ve iki yazıt parçası saptanmış ve bunlara ait ilk haber ve fotoğraflar kendisi tarafından *Arkeoloji ve Sanat* dergisinin 28-31 numaralarında, sayfa 16'da yayınlanmıştır.

¹ Ali M. Dinçol, «Urartäische Inschriften aus Çavuştepe-Sardurihinili» *Festschrift Akurgal (Anadolu/Anatolia XXI [1978/80])*, Ankara 1987 : 95-104 (4 Levha).

Bunlardan tüm olan yazıtın, biçim bakımından bir yapıda orthostat olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yazıtın içeriği de buna uygundur. Yazıtın, ölçüleri tarafımıza iletilmemiş olmakla beraber, yaklaşık 40 x 60 cm boyutlarında olduğunu sanmaktayız (Resim 1). Yazıtın çeviriyazısı ve çevirisi aşağıdadır :

1. ^dHal-di-ni-ni uš-ma-ši-ni
2. ^mMe-nu-a-še ^mİš-pu-u-i-ni-ḫi-ni-še
3. i-ni É.GAL ši-di-iš-tu-ni ba-du-si
4. ^mMe-nu-a-ni ^mİš-pu-u-i-ni-e-ḫe
5. MAN DAN-NU MAN al-su-i-ni-e
6. MAN KUR Bi-i-a-i-na-a-u-e
7. a-lu-si URU Tu-uš-pa-a-URU

1. Tanrı Haldi'nin kudreti ile
İşpuini oğlu Menua
3. bu sarayı (= kaleyi) hükümrânlığı için inşa etti.
(Ben) İşpuini oğlu Menua,
5. kudretli kral, büyük kral,
Biai ülkesi kralı,
7. Tuşpa kentinin efendisi(yim).

Aynı yerde duvar örgüsü içinde görülen iki yazıt parçası, aşağıdaki çeviriyazıdan anlaşılacağı gibi, bu tüm yazıtın duplikat'larıdır (Resim 2 ve Resim 3).

1. [^d]Hal-di-ni-ni [	1. uš-m]a-ši-[ni
2. [^m M]e-nu-a-še ^m İš-pu-u- [	2. ^m İšpuini]-ḫi-ni-[še
3. [i]-ni É.GAL ši-di-iš- [	3. b]a-du-si [
4. [^m]Me-nu-a-ni ^m İš-pu- [	4. ^m İšpuini]e-ḫe [
5. [M]AN DAN-NU MAN al-s [u-	5. alsui]-ni-e [
6. [MA]N KUR Bi-i-a-i-n [a-	6. Biaina]-u-e [
7. a-lu-si URU Tu- [	7. Tuşpa]-a-URU [

Pirabat yazıtlarında buranın lokalizasyonuna yarayacak herhangi bir coğrafya adı bulunmamaktadır. En yakın yazıt olan Eleşkirt Toprakkale (König, *HChI*, 6 b)'de geçen *Anaše*'nin burayı da kapsadığını düşünmek yanlış olmaz.

Bitlis Yazıtı

Bugün Van Bölge Müzesi'nde bulunan ve envanter kayıtlarına göre Bitlis'ten getirilmiş olan bu stelin boyutları şöyledir : Yük. : max. 41 cm, Gen. : 36 cm, Kal. : 24 cm, arka yüzün altındaki boş kısmın yük. : 15 cm, satır aralıkları : yak. 3 cm. Stelin önyüzü, arkayüze göre daha çok tahrib olmuştur. Elimizdeki parça, stelin alt yarısıdır; metnin gelişine göre, üstte en az 20 cm. lik bir parçanın kaybolduğu anlaşılmaktadır. Metnin çeviriyazısı şöyledir :

Ö n y ü z (Resim 4)

- x + 1.   ] x x x [
                          za]-du-bi za? -x [
3.   ] LIM 50 ME 60 [
                          ^l]úta-ar-šú-a-n [i
5.   a-li-ké za-áš-gu- [bi]
                          a-li-ké še-ḫi-ri a-g [u-bi]
7.   a-li 'a-a-še ma- [nu]
                          [a]-ru-be ^lúA.S [lmeš-ue]
9.   ] meš? ḫa?-ú?- [bi
                          ] x [

A r k a y ü z (Resim 5)

- x + 1.   [a-l]u-še i-ni DUB-t [e]
                  [tu]-ú-li-i-e
3.   [a]-lu-še pi-i-tu-li-e
                  [tu]-ri-ni-ni ^dḫal-di-š [e]
5.   DINGIR^{meš}-še ma-a-ni
                  ^dUTU pi-e-i-ni
7.   me-i ar-ḫi u-ru-li-a-ni

Stelin ön ve arkayüzlerinde kalan yazıtların çevirileri de şöyle yapılabilir :

Ö n y ü z

2. ya]ptım. . .za-[
x]binbeşyüzaltmış [
4. i]nsan(dan) [
- kimini öldürdü[m]
6. kimini canlı götürd[üm]
- erkek olan(lar)ı [nı]
8. savaşçı[lara ve]rdim
- ...] leri? sürd? [üm?

A r k a y ü z

1. [ki]m bu yazı [tı]
- [ta]hrib ederse
3. [ki]m kırarsa
- (onu) Tanrı Haldi
5. (ve) bütün tanrılar
- Güneş'in altında [ma]hvetsinler!
7. ... .. olmasın!²

Bu yazıtta, herhangi bir kral adı veya coğrafi ad bulunmadığı için, eserin ait olduğu kesin tarihi belirlemek zordur.

Kökeni Belirsiz Yazıtlar

Van Bölge Müzesi'nde, buldukları yer hakkında kesin bilgi olmayan, büyük olasılıkla Van'da müze kurulmasından önce, yöreden Van'a getirilmiş iki yazıt parçası vardır.

Bunlardan ilki, max. 40 cm. yükseklikte, max. 60 cm genişliğinde ve yak. 30 cm kalınlığında bir stel (?) parçasıdır. Sadece bir yüzünde

² Lânetleme formülünün tartışma konusu olan son kısmı hk. bk. : Ali M. Dinçol ve E. Kavaklı, *Van Bölgesinde Bulunan Yeni Urartu Yazıtları*, (Anadolu Araştırmaları, Ek yayın 1), İstanbul 1978.

yazıt kalmıştır. Kırıklı durumu nedeniyle taşın tam biçimini bilemediğimiz için, arkası görünmeyecek şekilde mimarî içinde kullanılmış olabileceğini de düşünmek gerekmektedir. Yazıtın çeviriyazısı şöyledir (Resim 6) :

1.   ] x x [
-]x i-ni-ni [
3.   giš]ul-di-e [
- GIB]IL te-ru-bi [
5.   UR]U GIBIL ša-tu-bi[
-] x-ši-ni x[
7.   ] x [

Bu yazıt parçasının çevirisi de şöyle verilebilir :

2.   ] ... bu [
-]yeni bağı [
4.   ] kurdum [
-]yeni [ken]ti sahiplendim? [

Kökeni belirsiz ikinci yazıt parçası amorf bir bazalt üzerindedir. Orijinal biçiminin stel olduğu düşünülebilir. Max. uzunluğu 40 cm. kadar olan taşın tek yüzünde yazı kalıntıları görülmektedir. Çeviriye olanak vermeyecek kadar az işaretin bulunduğu yazıtın çeviriyazısı şöyledir :

- x + 1.   ] e ga i [
-] x x ma [
3.   ]   x [
-]   x [
5.   ]   x [

Bu iki yazıt parçasında da kral ya da coğrafya adları bulunmadığından, Kesin tarihlemeleri açısından karanlıkta olduğumuz kadar, geldikleri yer konusunda da herhangi bir fikir ileri sürememekteyiz.

ZUSAMMENFASSUNG

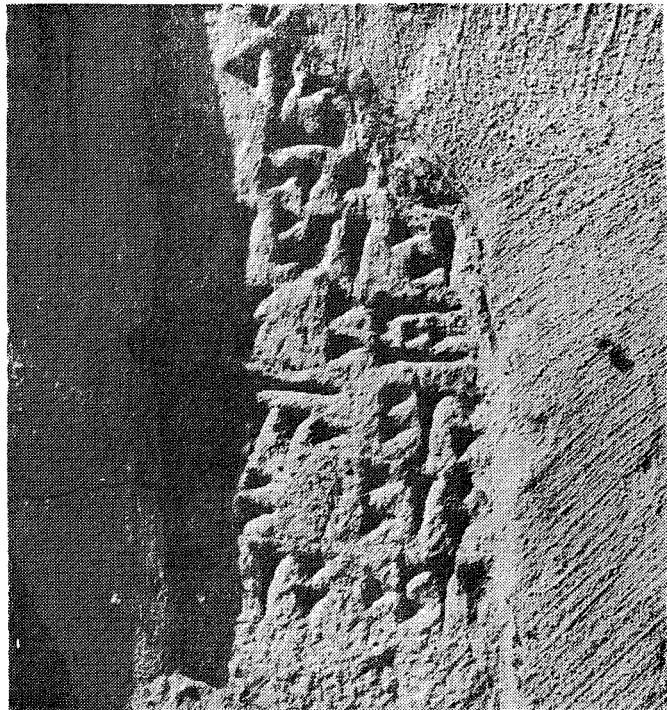
In diesem Aufsatz werden drei Inschriften aus dem Dorf Pirabat (Vilayet Ağrı, Kreisstadt Eleşkirt) bekanntgemacht, auf denen der gleiche Text wiederholt wird. Sie berichten von der Bautätigkeit des Menua, aber, enthalten leider keinen Ortsnamen, der über die Identität des Fundortes Auskunft geben könnte. Es ist jedoch zu erwarten, dass das Land Anaše, das auf der Inschrift von Eleşkirt-Toprakkale zu finden ist, auch dieses Gebiet umfasste. Die in der zweiten Stelle behandelte Inschrift aus Bitlis enthält leider keinen Herrschernamen; es ist deshalb nicht mit Sicherheit zu bestimmen, von welchem König dieser Kriegsbericht stammt. Die zuletzt bekanntgegebenen Inschriftenfragmente sind unbekannter Herkunft. Die erste davon berichtet von der Anlage eines neuen Weinberges und von der Inbesitznahme (?) einer neuen Stadt. Der Königsname blieb wiederum im abgebrochenen Teil.

Res. 1 — Firabat Yazıtı.

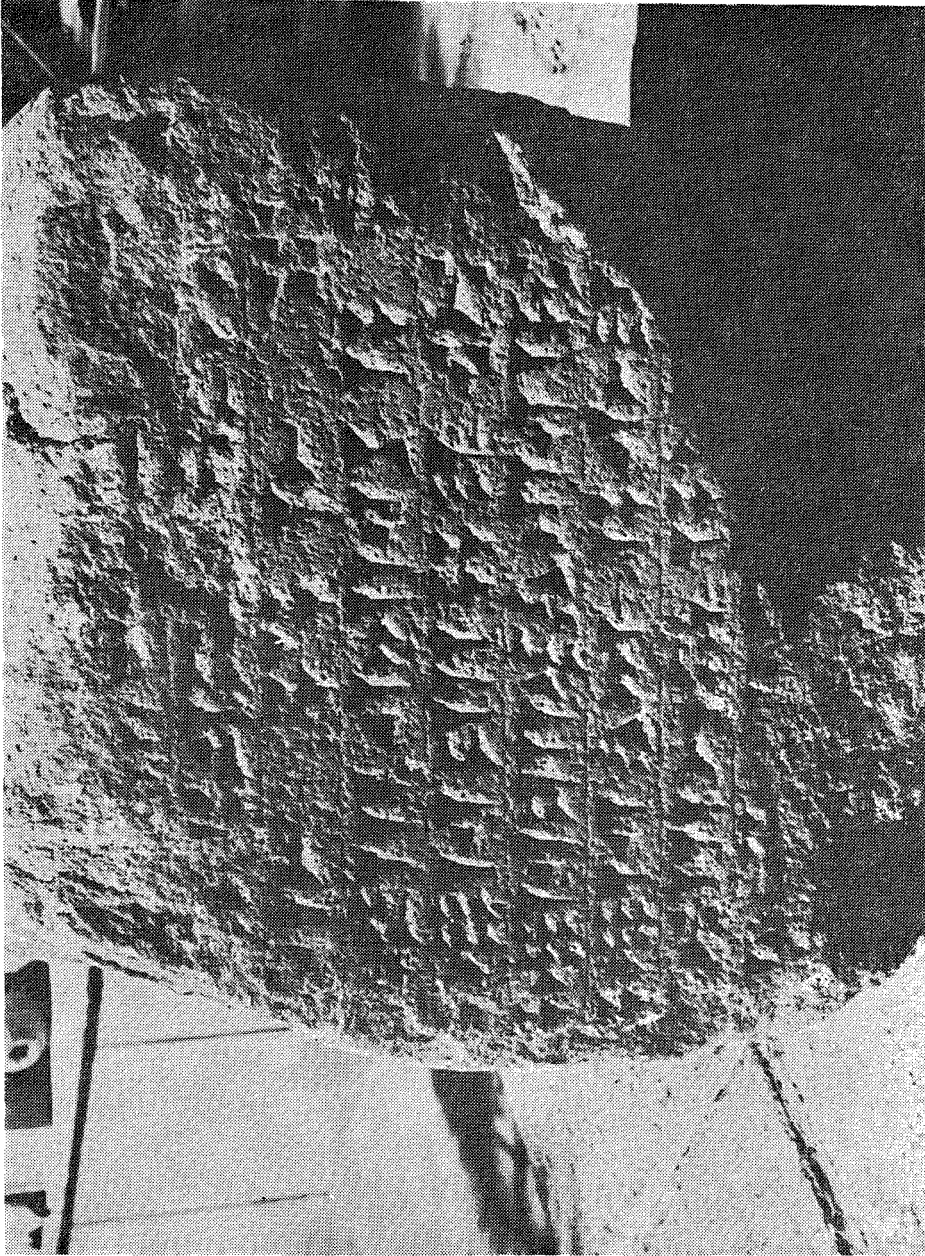

Res. 2 — Pirabat 2.

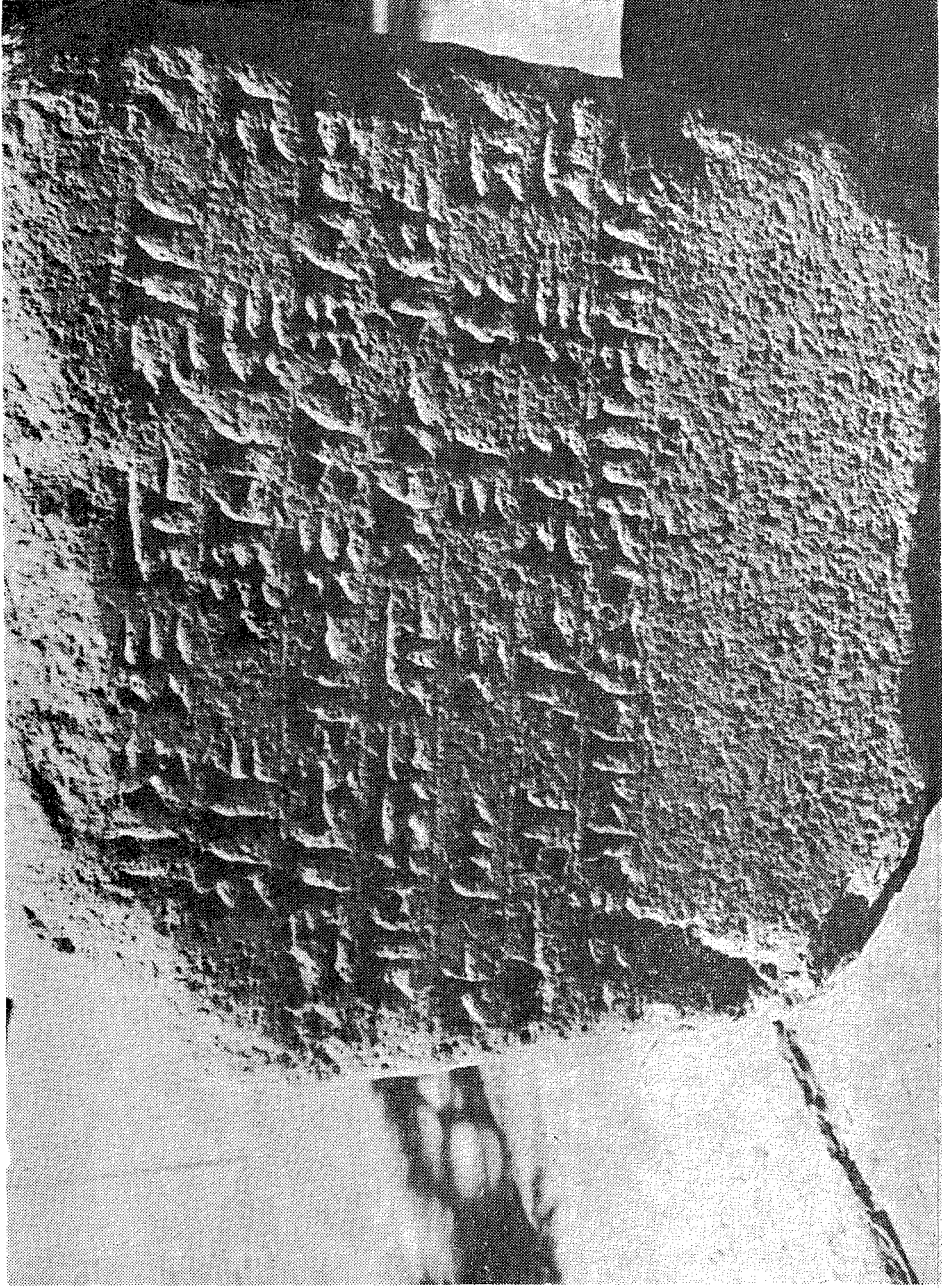

Res. 3 — Pirabat 3.

Res. 4 — Bitlis Yazıtı (Önyüz).

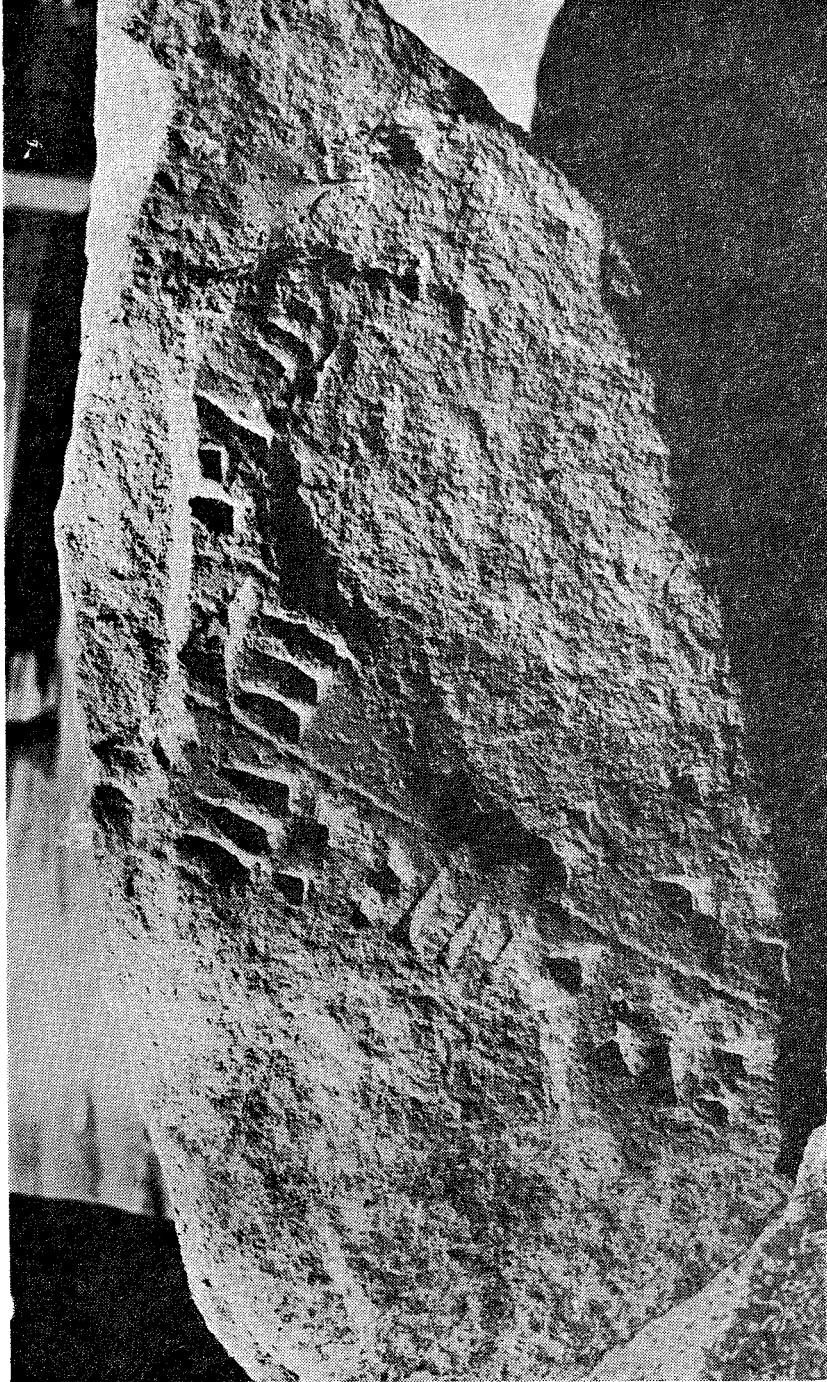

Res. 5 — Bitlis Yazıtı (Arkayüz).

Res. 6 — Kökeni belirsiz yazıt, 1.

Res. 7 — Kökeni belirsiz yazıt, 2.